

UMEÅ UNIVERSITY

Att leva som andra

Socionomers perspektiv på innebörden av att leva som andra

Living like others

Social workers perspectives on the meaning of Living like others

Handledare:
Urban Karlsson

Författare:
Måns Silfwerplatz Thunström
Neimo Abdoukader Ahmed

UMEÅ UNIVERSITET

Institutionen för socialt arbete

Examensarbete 15hp

Termin 6, VT-26

Författare: Måns Silfwerplatz Thunström & Neimo Abdoukader Ahmed

Handledare: Urban Karlsson

Sammanfattning

Syftet med studien är att undersöka hur individer som är aktiva eller ska bli aktiva i myndighetsutövning förstår begreppet att leva som andra. Forskarna har intervjuat socionomstudenter och yrkesverksam socionom genom semi strukturerade intervjuer. Intervjuerna har sedan analyserats genom en tematisk analys. Resultatet presenterar dels intervjudeltagarnas förståelse av Att leva som andra, vad det innebär för funktionsnedsatta och hur det kan förstå deltagarnas ståndpunkter. Resultatet visar på en komplexitet i deltagarnas förhållningssätt till betydelsen av att leva som andra där de både anser att LSS hjälper individer att leva som andra även fast de anser att alla inte får den hjälp de behöver. Genom applicering av teorin "As if" ger stöd att deltagarna tänker som beskrivet då de agerar som om LSS hjälper fast de vet att det inte är så enkelt i praktiken. Vidare diskuteras hur det verkar som att deltagarna önskar ett alternativ till frasen men eftersom det inte finns ett klart sådant så nöjer sig deltagarna med det som till synes fungerar och vad det kan betyda för framtida forskning inom ämnet.

Nyckelord: Att leva som andra” As if, LSS, funktionshinderomsorgen

Förord: Vi vill börja med att rikta ett stort tack till alla som på olika sätt har gjort uppsatsen möjligt. Framför allt vill vi tacka våra deltagare som ställt upp med sin tid, sina erfarenheter och sina reflektioner. Deras medverkan har varit avgörande för studiens genomförande och har bidragit med värdefulla perspektiv.

Innehållsförteckning

Inledning	5
1.1 Övergripande syfte och frågeställningar	5
1.2. Arbetsfördelning	6
2. Kunskapsläge.....	7
2.1 Bakgrund	7
2.2 Historiska perspektiv.....	8
2.3 LSS	9
2.4 Tidigare forskning	9
3. Teori	11
4. Metod.....	12
4.1 Datasamling	12
4.2 Urval och bortfall	12
4.3 Analysmetod	13
4.4 Transkribering	14
4.5 Etiska övervägande	14
4.6 Kvalitetskriterier.....	15
5. Resultat.	16
5.1 Förståelse av begreppet “att leva som andra”	16
5.2. Välfärdsperspektivet	17
5.3 Brukarperspektivet	19
5.4 Samhällsperspektivet.....	20
5.5 Socionomsperspektivet.....	21
6. Analys och Diskussion	22
7. Slutsats	25
8. Referenslista	26
9. bilaga 1	28
Intervjufrågor till socionomstudenter/yrkesverksamma socionomer	28
Bilaga 2	29

Inledning

Mycket kan skrivas om funktionshinderomsorgen i Sverige. Det var efter VFU perioden som ämnet kom att bli riktigt intressant och öppnade intresset för problematik som uppkommit. Genom åren har det skett förändringar inom LSS och funktionshinderomsorgen. Bland annat har de bedömningar inom LSS, speciellt kring insatsen personlig assistans, blivit hårdare och flera beslut och domar har gjort att individer inte får den hjälp de behöver (Larsson & Larsson, 2024).

Målsättningen hos LSS är att funktionsnedsatta individer ska få hjälp "att leva som andra". Denna målsättning är en god utgångspunkt men vid flera studier har detta ifrågasatts på flera sätt om de insatser som erbjuds verkligen hjälper individer att leva som andra. I en artikel dras slutsatsen att genom sättet som gruppboende och särskild bostad implementeras i Sverige så hindrar den aktivt funktionsnedsattas förmåga att leva som andra (Björne, 2020).

Samtidigt finns analyser som pekar på att riktningen som domstolsbeslut har i mål om personlig assistans tenderar att bedöma att leva som andra på ett sätt som går mot den initiala tanken bakom målet som de som arbetat fram den tänkt (Pettersson, 2022). Eftersom domstolen blir vägledande får detta konsekvenser för framtida beslut.

Allt detta får oss att ställa frågan vad det innebär att leva som andra och vad det slutgiltiga målet med insatser är. Kanske finns det brister i formuleringen eller att den skulle vara för tolkningsbar vilket innebär att vägledande beslut blir mycket viktiga och detta var något förbisett av de som satte målet.

Detta inbjuder till att undersöka närmare begreppet i sig och belysa hur individer förstår att leva som andra. Genom närmare studier kan vi utröna brister och styrkor som kan finnas i personliga bedömningar av att leva som andra. Vi inbjuder att fråga oss om vi verkligen hjälper funktionshindrade att leva som andra, eller om vi enbart tror att vi gör det medan vi gör det som blir bekvämast för oss själva.

1.1 Övergripande syfte och frågeställningar

I LSS finns stadgat att målet med lagen är att hjälpa individer med funktionsnedsättningar att leva som andra. Formuleringen är värd att forska inom då vad det betyder att leva som andra och vad det innebär att få det målet uppfyllt kan skilja sig beroende på individuella tolkningar. Genom detta kan en till synes klar formulering leda till oklarheter eller skiljande beslut. Detta kan påvisas genom Björne (2020) som poängterar hur att bo på gruppboenden inte är att leva som andra då det begränsar individen genom utformningen av institutionen. I

stället för att se till brukare så lyfts perspektivet till de som tar eller kommer ta beslut inom funktionshinderomsorgen.

Syftet med denna studie är att belysa problem och perspektiv på hur blivande och yrkesverksamma socionomer förstår och tolkar vad det innebär att “leva som andra” som är målet enligt LSS.

-Hur förstår och tolkar blivande och yrkesverksamma socionomer “att leva som andra”?

1.2. Arbetsfördelning

Arbetsfördelningen i studien har präglats av ett nära och kontinuerligt samarbete där vi både har varit delaktiga i samtliga delar av arbetsprocessen. Inledningsvis genomfördes gemensamma diskussioner kring val av ämne och formulering av studiens syfte, vilket skapade en gemensam grund för det fortsatta arbetet. I början av processen valde vi att fördela vissa uppgifter mellan oss. Neimo ansvarade för att ta kontakt med programansvarig via mejl för att få vägledning kring studiens genomförande, publicering och rekrytering av deltagare. Parallellt med detta påbörjade Måns en litteratursökning med fokus på att identifiera relevanta vetenskapliga artiklar samt litteratur koppla till studiens ämne.

Vidare utformades intervjuguiden gemensamt genom diskussion och formuleringen av intervjufrågor utifrån studiens syfte. I samband med detta påbörjades även bokning av intervjuer. Under genomförande av intervjuerna deltog vi både aktivt genom att turas om att ställa frågor samt komplettera med följdfrågor samt att göra anteckningar. Under skrivande processen fortsatte vi att fördela arbetet mellan oss. Exempelvis ansvarade Måns att skriva inledningen medan Neimo skrev bakgrunden i kunskapsläge. Vidare har även metod delen har fördelats jämnt där Måns ansvarade datainsamlingen, analysmetod och kvalitetskriterier. Medan Neimo ansvarade urval och bortfall, samt etiska övervägande. Samtidigt har samtliga delar bearbetats gemensamt genom återkommande genomläsning, diskussion och revidering. I arbetet med resultatdelen fördelades ansvaret jämnt mellan oss utifrån studiens underrubriker. Måns ansvarade för exempelvis samhällsperspektivet, medan Neimo ansvarade för att bearbeta och analysera materialet koppla till förståelse av begreppet “att leva som andra”. Genom hela processen har vi haft kontinuerliga avstämningar, vilket har bidragit till en strukturerad arbetsprocess och en jämn ansvarsfördelning.

2. Kunskapsläge

I detta avsnitt kommer det att redogöras för bakgrunden till funktionshinderomsorgen i Sverige och hur den historiska utvecklingen sett ut för svensk funktionshinderomsorg. Sedan beskrivs LSS som lag och vad den innebär. Slutligen redogörs för hur tidigare forskning haft för slutsatser inom funktionshinder.

2.1 Bakgrund

Svenska funktionshinderspolicik bygger på principer om delaktighet, jämlikhet och självbestämmande samt möjligheten för personer med funktionsnedsättning att leva som andra. Enligt Socialstyrelsen (2024) förverkligas dessa principer främst i mötet mellan individ och välfärdssystemet exempelvis när stödinsatser planeras, beslutas och genomförs. Ett centralt regelverk i detta sammanhang är lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade LSS, SFS 1993:387) som är en rättighetslag. Lagen syftar till att ge personer med omfattande och varaktiga funktionsnedsättning tillgång till särskilda insatser exempelvis gruppboendestäder, daglig verksamhet och personlig assistans. Dessa insatser ska bidra till att personer med funktionsnedsättning får möjlighet att leva ett liv som liknar andra medborgares.

Samtidigt visar forskning att begreppet "att leva som andra" är komplext och ibland problematiskt när det omsätts i praktiken. Björne (2020) analyserar hur detta ideal fungerar inom svensk funktionshinderpolitik och menar att principen ofta kan förstås som en form av idealisering. Med utgångspunkt i filosofen Appiah (2017) beskriver Björne hur lagstiftning och policy ibland skapar en modell av verkligheten där personer med intellektuell funktionsnedsättning antas kunna leva som andra, ett slags "as if" perspektiv. LSS:s intentioner fungerar ofta som en idealisering, ett slags "As if"- perspektiv. Detta innebär att stödsystemet organiseras utifrån antagandet att människor lever under liknande villkor även om verkligheten i många fall ser annorlunda ut.

Studien lyfter särskilt fram vad författaren anser vara en paradox som finns inbyggd i stödsystemet. För att få tillgång till stöd enligt LSS behöver en person först styrka sin nedsättning genom en diagnos och därmed uppvisa ett omfattande behov av stöd (Björne, 2020). Det innebär att individen måste definieras som annorlunda eller mer sårbar än andra för att få rätt till insatser. Samtidigt är målet med stödet att personen ska kunna leva ett liv som liknar andras (Björne, 2020). Enligt Björne är detta en motsägelse och visar hur idealitet om att leva som andra både fungerar som en normativ utgångspunkt och samtidigt kan skapa spänningar i praktiken.

Vidare beskrivs hur många LSS-insatser särskilt gruppboendestäder är organiserade på ett sätt som skiljer sig från majoritetens boendeformer. Gruppboendestäder består ofta av mindre lägenheter som är placerade kring gemensamma utrymmen där personal finns tillgänglig

dygnet runt (Björne, 2020). Syftet är att skapa trygghet och ge stöd i individens vardag. Samtidigt ska individens självständighet och delaktighet främjas (Björne, 2020). Trots tanken kan boendemiljön i stället innebära begränsningar i individens möjligheter till självbestämmande, privatliv samt sociala deltagande. Vardagen kan i vissa fall präglas av organisatoriska rutiner och scheman som styrs av personalens arbetstider och verksamhetens resurser snarare än individens egna önskemål och behov. Forskningar visar också att personer med intellektuell funktionsnedsättning ofta har begränsade möjligheter att delta på den ordinarie arbetsmarknaden och är i stället på alternativa sysselsättningar som exempelvis daglig verksamhet. Björne (2020) menar att detta innebär begränsade möjligheter till goda ekonomiska förutsättningar, ofta befinner sig dessa individer i fattigdom, och begränsad till ingen karriärsutveckling. I förlängningen kan sådana strukturer bidra till social och ekonomisk marginalisering över tid. Enligt Björne kan därför idealet om att leva som andra i vissa fall fungerar mer som en symbolisk målsättning än som en full realiserade verklighet.

I sin analys används begreppet idealisering i den mening som Appiah (2017) beskriver. En idealisering innebär att en förenklad modell av verkligheten används för att skapa riktning och struktur i politiska eller organisatoriska sammanhang. I detta fall innebär det att lagstiftning och policy utgår från antagande att personer med intellektuell funktionsnedsättning kan leva som andra även om detta inte alltid speglar deras livsvillkor. En sådan idealisering kan vara användbar eftersom den fungerar som ett normativt mål som vägleder beslutsfattare, organisationer samt personal att arbeta för att öka delaktighet, självbestämmande samt inkludering. Resultatet kan då bli en ”as if” verklighet, där intentionerna om jämlikhet och självbestämmande endast delvis uppnås i praktiken.

2.2 Historiska perspektiv

För att förstå innebörden av begreppet ”att leva som andra” är det också viktigt att betrakta det ur ett historiskt perspektiv. Lindqvist (2016) beskriver hur personer med funktionsnedsättning genom historien osynliggjorts och placerats i samhällets marginaler. Under tidigare samhällsstrukturer betraktades funktionsnedsatta ofta som en del av bredare grupper som till exempel fattiga eller avvikande. Fokuset låg på individens brister snarare än att det fanns samhälleliga hinder för dem. Under 1900-talet skedde en successiv förändring mot ett mer rättighetsbaserat synsätt, där individens rätt till delaktighet och inflytande betonades i takt med välfärdsstatens framväxt och socialpolitiska reformer (Lindqvist, 2016).

Vidare framhåller Lindqvist (2016) att funktionshinder kan analyseras på flera nivåer: på strukturell nivå från samhälleliga hinder, institutionella barriärer och bristande tillgänglighet. På organisationsnivå genom samspelet mellan individ och välfärdsinstitutioner samt på individnivå genom erfarenheter av diskriminering, stigmatisering och begränsningar i vardagen. Detta perspektiv menar att funktionshinder inte enbart är en individuell egenskap utan formas i relation till samhälleliga strukturer och maktförhållanden. Lindqvist (2016) kopplar funktionshinder till frågor om makt och social skiktning, där personer med funktionsnedsättning historiskt haft begränsad tillgång till resurser, inflytande och

erkännande. Vilket placerar funktionshinder som en dimension av sociala ojämlikhet, jämförbar med klass eller kön.

2.3 LSS

LSS är en rättighetslag. Detta innebär att de som tillhör den personkrets som avses i lagen har rätt att tillhandahålla vissa insatser. För att få de insatserna krävs också att det finns ett behov av dem för sin livsföring och att behovet inte tillgodoses på annat sätt (Pettersson, 2024). Det finns tio insatser listade i lagen som individer kan tillgodoses sig. Om det skulle bli avslag så har individen rätt att överklaga beslutat och om kommunen dröjer med att inställa insatsen så kan de bli dömda att betala avgift (Pettersson, 2024).

LSS är baserad på en rad funktionshinderpolitiska principer. Principer som självbestämmande, delaktighet, inflytande, tillgänglighet, kontinuitet och helhetssyn. I förarbetena så framkommer att valfrihet anses leda till stärkt integritet. Lagen använder i dess femte paragraf, 5 § LSS, målet ska vara att den enskilde får möjlighet att leva som andra. Vidare beskrivs det av Socialstyrelsen att bedömningen till mycket stor del handlar om jämförelsen med vad icke funktionsnedsatta kan göra. Genom tiden har flera punkter av LSS uppmärksamats, bland annat att läget för de som söker personlig assistans för sin nedsättning mött större svårigheter att få behovet godkänt (Larsson & Larsson, 2024). Grunden låg i domstolsdomar som var ledande och var hårdare än tidigare. Konsekvenserna var bland annat att fler blev nekade och att det kunde se ökade skillnader i omvårdnad beroende på var i landet individen sökte insatser. Pettersson (2024) poängterar hur domstolsbeslut ofta går över lagstiftning som speciellt har en inverkan på "Att leva som andra" då, enligt Pettersson, det inte bedöms som det var tänkt och det negativt påverkar den rättsliga situationen för funktionsnedsatta.

2.4 Tidigare forskning

I en avhandling undersöks hur individer med intellektuella funktionshinder får möjlighet att ta del i samhället (Lövgren, 2013). Lagen, LSS, har som målsättning att möjliggöra för funktionsnedsatta att ta full del i samhället. Lövgren söker problematisera detta genom att intervjuar individer med funktionsnedsättningar om hur de upplever att de får möjlighet att ta del av samhället och hur de möjliggörs att ta del i samhället (Lövgren, 2013). Primärt fann studien att det fanns ett flertal faktorer som begränsar individers möjlighet att ta full del i samhället. Bland dessa är att i de institutioner och hjälpmedel som erbjöds gjorde det att individer ställs utanför arbetsmarknad och ofta lever i gruppboende som begränsar hur de får röra sig och disponera sin fritid. Dessutom finns det begränsningar i hur individer kan uttrycka sig och leva med partners i dessa miljöer (Lövgren, 2013). Därutav kan man säga att fast målet är att individer med funktionshinder ska få ta del av samhället som alla andra finns det begränsningar i både uppbyggnad och utformning som hindrar dem från att ta del av samhället i den normalt fungerande kan.

I en studie undersöks konceptet om dedifferentiation i relation till funktionsnedsättningar. Grunden i dedifferentiation är att det inte är kognitiva nedsättningar som ligger till grund för

problemen som individer med funktionshinder upplever utan uppkommer socialt mellan dem och samhället (Clegg & Bigby, 2017). Genom att fokusera på ett annat sätt att förstå problemen som funktionsnedsatta kommer i kontakt med så ges alternativa perspektiv på hur dessa problem kan lösas. Dock kommer de fram till att bara perspektivskifte inte är nog för att möta problemen utan kräver också en omställning av både syn och bemötande (Clegg & Bigby, 2017). Det finns underliggande ett synsätt och förhållande till funktionsnedsatta som möjliggör för funktionsnedsatta att vara mer delaktig i mötet med andra och de kräver mer arbete för att hantera. På detta sätt visar det att det måste arbetas med de perspektiv som ligger till grund för synen på funktionsnedsättningar innan det kan omställas till lösningar.

Forskningen har därmed skiftat synsätt från att lösa situationer relaterad till funktionshindret till att i stället se hur de kan förstås i interaktion med sin omgivning. Det uppkommer ett ifrågasättande om den rådande synen är nog för att verkligen hjälpa individer med funktionshinder som Clegg & Bigby (2017) hävdar i sin studie.

Tidigare examensarbeten som hanterat frågor om LSS och funktionshinderomsorgen har hanterat en bredd av frågeställningar som visar på vikten av att forska i funktionsnedsattas möjligheter. Bland annat har det undersökts i vilken grad handläggare inom LSS tänker kring självbestämmande och rättigheter hos funktionsnedsatta.

I ett arbete beskrivs i sitt arbete hur frågor om brukarens självbestämmande inom funktionshinderomsorgen till stor del bygger på vilka förutsättningar som finns för handläggare att bemöta och identifiera när självbestämmande kan implementeras (Nordlander & Juul, 2023). Det lyfts i resultatet att det måste finnas ett utrymme för handläggare att kunna bejaka behov och önsknings i sitt arbete som implementeras på en nivå över handläggare. I resultatet lyfts det att även om många av de som intervjuades hade bra och kunniga idéer om hur självbestämmandet skall bejaka så betyder materiella begränsningar att de är svåra att implementera. Dessutom skiljer sig förutsättningarna mellan enheter vilket kräver en uppslutning på organisatorisk nivå för att brygga.

Vidare i ett annat examensarbete undersöks i stället hur sexualitet hos brukare hanteras inom funktionshinderomsorgen. Primärt i denna studie är slutsatsen att personalen som intervjuades använder sig mycket av erfarenhet och en inställning att stötta och vägleda individer (Assarsson, 2019). En teoretisk kunskapsgrund och klara rutiner kring ämnet existerar inte vilket leder till osäkerhet inom vissa områden som till exempel ansvar ifall något skulle hända (Assarsson, 2019). Det framkommer att personal strävar efter att möjliggöra för brukare att kunna leva som andra vilket även innefattar dessa teman (Assarsson, 2019). Här synliggörs hur en del av att leva om andra inte uppfylls på ett adekvat sätt.

I tidigare forskning har frågor om tillämpningen av LSS som lag undersökts (Linder & Hickman, 2019). Det som framkommer i studien är att de handläggare som intervjuas uttrycker att lagen är otydlig och kan tolkas på många olika sätt. Det gör att det skiljer sig mycket mellan handläggare och de rutiner som finns på jobbet. Det innebär också enligt studien att handläggare slits mellan att dels vara till hjälp för brukaren, dels sin lojalitet i att följa de rutiner och ramar som sätts av arbetsplats och chefer.

I tidigare forskning som hanterat LSS och funktionshinder har det poängterats att det finns en tvetydighet och stor tolkningsbarhet hos LSSs grundprincip. Det finns en skillnad i hur avdelningar, enheter och arbetsplatser ger utrymme för tolkning som sedan gör att den hjälp som finns ges på olika villkor. Samtidigt visar studierna på att självbestämmanden och till vilken grad brukare får bestämma över sitt liv ofta finns i fokus hos de som jobbar inom området.

3. Teori

Det finns inte många teoribildningar som är väl lämpade att hantera frågor som studien söker svar på. Därför valdes "As if" som tidigare har använts i liknande studier.

Appiahs (2017) teori grundar sig i vad han kallar för "As if". Med as if bygger Appiah vidare på tankar från Hans Vaihingers filosofi (Appiah,2017). Appiah skriver att Hans Vaihinger utgick i sin filosofi från att mycket av våra tankar är fiktiva och kan summeras som följande: Ofta kan människor utgå från vad vi vet är falskt för att det är användbart för vårt syfte att göra det, en så kallad "Untruth" (Appiah,2017). Med detta menar Appiah inte att det Vaihinger menade var "alternativa fakta", i stället menade han att det inbjuder att tänka specifikt kring varför det är användbart att uttrycka det han kallar "Untruths", idealisationer man vet är falska (Appiah,2017).

För att förstå innebörden av Untruths lyfter Appiah det centrala begreppet för teorin, Idealisation (Appiah,2017). Med idealisationer menas en uppfattning om vår omgivning och relation till den. Som exempel ges ett schackprogram på datorn. För de flesta människor kan vi inte förstå eller förklara varför och hur datorns olika komponenter och programmeringar mynnar ut i hur programmet fungerar (Appiah,2017). I stället tillskriver vi intention till programmet och idealiserar det som att datorn "Vet" hur man spelar schack och att datorn spelar med intention att den "vill" vinna (Appiah,2017). Idealiseringen ger oss en modell för att förstå och spela schack med datorn. Genom Idealisationen skapas en uppfattning om hur programmet fungerar och interagerar med den som en mänsklig motståndare även om det i grunden är falskt, en untruth, eftersom datorn inte är en människa även om vi agerar som om den är (Appiah,2017).

Idealisation är användbar fiktion som vi agerar som om den vore sann i vissa omständigheter (Appiah,2017). Idealisation används inte bara för att förstå omgivning utan även politiska och moralisk förståelse. Som exemplet att "tortyr alltid är fel" är en idealization om vårt förhållande till akten (Appiah,2017). Dock kan det vara så att det i vissa fall, om till exempel tortyr ställs mot att rädda liv, så kan det vara rätt att ta till. Idealisationen är då felaktig eftersom det inte är del i alla omständigheter. Men eftersom det är ohållbart att för en person alltid överväga ifall individuella implementeringar och situationer där tortyr är rätt eller inte så agerar individen som om tortyr alltid är fel (Appiah,2017).

Genom teorin så finns en förklaring till varför vi agerar utifrån falska antaganden och agerar som om de vore sanna. Vilket ger en ökad förståelse till hur vi konstruerar och förstår vår omgivning samt att individer kan ha komplexa tankar och förståelser även om de uttrycks mycket enkelt.

4. Metod

I denna del behandlas val av metod, analys och kvalitetskriterier. Det synliggörs och motiveras hur de olika verktygen valts och varför. Det förklaras samtidigt hur övrig litteratur som använts sökts fram och diskussioner kring urval och bortfall.

4.1 Datainsamling

Vår datainsamling bestod av kvalitativa intervjuer. De kvalitativa intervjuerna utgjorde det primära empiriska materialet och syftade till att fånga deltagarnas egna förståelser och tolkningar av begreppet att "leva som andra". Intervjuerna genomfördes med socionomstudenter samt en yrkesverksam socionom, vilket möjliggjorde både en student och ett professionsperspektiv.

För att hitta relevanta vetenskapliga artiklar genomfördes en litteratursökning inom studiens ämnesområde. Inledningsvis gjordes en bred sökning för att skapa en övergripande förståelse för forskningsfältet, vilket därefter avgränsades utifrån studiens syfte. Sökningen genomfördes i relevanta databaser som DiVA och SOCIndex. För att säkerställa materialets kvalitet avgränsades sökningarna till vetenskapligt granskade artiklar (Peer-reviewed). Centrala sökord som användes var "leva som andra", LSS samt den engelska översättningen "as if living like others". För att bredda och fördjupa sökningen användes relaterade begrepp såsom funktionsnedsättning, välfärdsystem samt delaktighet.

4.2 Urval och bortfall

I denna studie har ett målstyrt urval tillämpats, vilket innebär att deltagarna valdes ut strategiskt utifrån deras relevans för studiens syfte. Studiens fokus på att belysa hur socionomstudenter förstår innebörden av begreppet att "leva som andra" motiverades av att urvalet primärt bestod av socionomstudenter. För att ytterligare fördjupa förståelsen inkluderades även en yrkesverksam socionom i syfte att bidra med ett professionellt perspektiv.

Rekryteringen av deltagare genomfördes genom två huvudsakliga tillvägagångssätt. Inledningsvis publicerades information om studien på socionomprogrammets digitala plattform (Canvas) med stöd av programansvariga. Syftet med detta tillvägagångssätt var att nå ut till studenter i olika terminer och därigenom möjliggöra en viss variation. I informationsbrevet framgick studiens syfte, att deltagandet var frivilligt samt med

information om hur deltagarna kunde nå studiens författare om intresset att delta studien fanns.

Utöver detta använde vi våra egna nätverk, där socionomstudenter informerades om studien och gavs möjlighet att delta. Detta tillvägagångssätt kan även förstås som en form av bekvämlighetsurval, då deltagare i stor utsträckning rekryterades utifrån tillgänglighet. Enligt Bryman, (2025) beskriver författaren att forskaren väljer deltagare som råkar vara lättillgängligt och enkla att nå. Det handlar om att använda personer som finns nära till hands, snarare än att göra ett slumpmässigt urval. Under processen att hitta socionomstudenter och yrkesverksamma som kunde delta studien förekom även ett snöbollsurval, då information om studien kunde spridas vidare mellan studenter som var relevanta för studien (Bryman,2025). En av deltagarna bidrog även till rekryteringen genom att vidareförmedla information om studien till socionomstudenter men också yrkesverksamma socionomer i sitt nätverk, vilket resulterade i att ytterligare personer som anmälde intresse för deltagande. Kombinationen av dessa rekryteringsstrategier syftade till att möjliggöra både tillgång till deltagare och en viss variation i studiepopulation.

Den slutliga studiepopulationen kom att bestå av totalt fem deltagare, varav fyra var socionomstudenter och en var yrkesverksam socionom. Majoriteten av deltagarna rekryterades via våra personliga nätverk medan endast en deltagare anmälde sitt intresse genom informationen som publicerades på canvas. Detta tyder på att rekrytering via personliga kontakter var mer effektiv i denna studie än bredare informations spridning.

Vad det gäller bortfall kan det konstateras att ett externt bortfall förekom, då inte samtliga individer som nåddes av information valde att delta i studien. Särskilt i relation till utskicket via Canvas är bortfallet svårt att fastställa, eftersom det inte är möjligt att avgöra hur många studenter som tagit del av informationen utan att återkoppla. Inom våra egna nätverk var bortfallet mer begränsat, då majoriteten av de tillfrågade valde att delta studien. Däremot vi även tog kontakt med andra yrkesverksamma som via snöbollurval visade intresse för att delta studien Bryman, (2025, s. 231). Dessa personer informerades om studien och fick möjlighet att återkomma om de hade tid och ville medverka men trots detta hörde inte av sig vidare. Detta innebär att urvalet av yrkesverksamma blev mer begränsat än planerat.

Det förekom däremot inget internt bortfall, eftersom ingen deltagare avbröt sin medverkan efter intervjun hade påbörjats. Samtidigt deltagare som initialt tackade ja fullföljde intervjuerna, vilket resulterade i ett komplett datamaterial från de personer som faktiskt deltog. Samtidigt bör det noteras att fördelningen mellan socionomstudenter och yrkesverksamma blev ojämn, eftersom studien kom att omfatta flera socionomstudenter än yrkesverksamma. Detta kan ha påverkat resultatet genom att studenternas perspektiv fick större utrymme än de yrkesverksamma, vilket i sin tur kan ha betydelse för hur resultatet tolkas.

4.3 Analysmetod

Studien kommer att analysera materialet genom en tematisk textanalys (Barman & Weurlander, 2024). Genom att dela in data i kategorier ges en grund för att tolka data genom teori. Genom att tolka data identifieras viktiga teman. Sedan kan dessa analyseras och ge förståelse för vad som uttrycks i ljuset av teorin (Barman & weurlander, 2024). Data kodifieras genom teorin "As if"s viktiga begrepp. Viktiga kategorier är "Idealization" som inbegriper uttryck om hur situationer och begrepp förstås och "useful untruths" som inbegriper när uppfattningar inte stämmer överens med verkligheten men fyller viktiga funktioner ändå.

Ytterligare kodifieras data enligt hur "att leva som andra" beskrivs av intervjudeltagarna, här finns teman som Samhällsperspektiv, professionsperspektiv, politiskt perspektiv och brukarperspektiv. Detta utöver perspektiv som innefattar förståelsen av "att leva som andra".

4.4 Transkribering

Transkriberingen av det insamlade materialet genomfördes i nära anslutning till intervjuerna som en del av bearbetningsprocessen. Under intervjuerna fördes anteckningar som ett stöd i datainsamlingen och framför allt för att säkerställa att centrala delar av respondenternas utsagor fångades. I de fall intervjuerna genomfördes via digitala plattformen teams och inhämtades deltagarnas informerade samtycke till att materialet skulle transkriberas i direkt anslutning till intervjun. Detta bidrog till att underlätta dokumentationen av intervjuerna samt möjliggjorde en mer noggrann och fullständig återgivning av innehållet. Efter intervjun påbörjades arbetet med att strukturera och skriva ned intervjun i sin helhet. Transkriberingen syftade till att återge respondenternas utsagor så korrekt och detaljerat som möjligt. Vilket innebar att fokus lades på att bevara innehållet i det som sades snarare än att återge exakt hur innehållet var, det gjordes inget försök att återge språkliga eller kroppsliga detaljer. Detta val gjordes med utgångspunkt i studiens syfte, där det är deltagarnas förståelser och tolkningar som står i centrum. Därmed att transkribera materialet i nära anslutning till intervjutillfällena skapade goda förutsättningar för att fånga nyanser i respondenternas svar samtidigt som intervjusituationen fortfarande var aktuell i minnet. På så sätt kunde eventuella oklarheter i anteckningarna kompletteras och förtydligas, vilket bidrar till en mer tillförlitlig återgivning av empirin.

Vidare etiska övervägande har varit centrala i transkriberingsprocessen. Deltagarna informerades om studiens syfte, hur materialet skulle användas samt att deras medverkan var frivillig och kunde avbrytas när som helst. Därmed säkerställdes konfidentialitet genom att materialet hanteras med omsorg och att inga personliga uppgifter som kan identifiera deltagarens redovisas i studien. Transkriberingarna har anonymiserats genom att namn och andra identifierbara uppgifter uteslutits eller ersatts.

4.5 Etiska övervägande

I denna studie har etiska överväganden gjort i enlighet med riktlinjerna i Vetenskapsrådets rapport God forskningssed (2024). I linje med Vetenskapsrådets riktlinje för god forskningssed har vi systematiskt reflekterat över frågor som rör informerat samtycke, frivilligt och möjlighet att återta samtycke. Innan intervjuer genomfördes informerades alla deltagare tydligt om studiens syfte, upplägg och hur insamlat material kommer att hanteras. De gav sitt samtycke till deltagandet men också sitt samtycke till transkribering. De informerades även om att de när som helst kan avbryta sin medverkan utan några konsekvenser. Denna procedur säkerställer respekt för individens autonomi och ligger i linje med principer om frivillighet i God forskningssed (2024).

Eftersom studiens ämne kan beröra personliga erfarenheter och yrkesmässiga situationer har vi varit noga med att utforma intervjuerna på ett respektfullt sätt. Deltagarna informerades att de kunde avstå från att svara på frågor som upplevdes obekvämt eller känsligt.

Vidare för att skydda deltagarnas integritet har alla insamlade uppgifter hanterats konfidentiellt och i enlighet med GDPR. Intervjuerna har anonymiserats vid transkribering, vilket innebär att namn och andra identifierande detaljer har tagits bort. Endast vi som är forskare har haft tillgång till det ursprungliga materialet och lagring sker enligt säkerhetsrutiner som förhindrar obehörig åtkomst. Vi har informerat deltagarna om att allt material kommer raderas efter att examensarbetet betygsätts och är klar. Detta följer Vetenskapsrådets rekommendationer för att skydda personuppgifter och integritet i forskning på människor (Vetenskapsrådet, 2024). Vi har identifierat och bedömt potentiella risker för deltagarna såsom känslomässiga reaktioner vid diskussion av personliga erfarenheter. För att minska dessa risker har intervjuerna utformats med respektfulla och öppna frågor samt deltagarna har fått information om att de inte behöver besvara alla frågor utan kan hoppa över vissa om de vill utan att behöva förklara varför. Målet har varit att skapa en forskningsmiljö som är säker transparent och respektfull gentemot alla deltagare så den vetenskapliga kvaliteten och trovärdigheten är av god kvalitet.

4.6 Kvalitetskriterier

I denna del diskuteras hur vi erhåller en god kvalitet på studien. Framförallt kommer begreppen reliabilitet, validitet och generalisering att tas upp. Reliabilitet är frågan om hur studien kan reproduceras av andra forskare (Kvale & Brinkman, 2014). För att tillgodose denna reliabilitet så har intervjuerna bearbetats av båda författare och vi har tydligt utlagt vilka som ställde upp i studien. Intervjuguiden har också tagits med för att visa vilka frågor och teman som togs upp. Validitet handlar om att vara kritisk till sin egen process och sina metoder, att visa en slags kontroll (Kvale & Brinkman, 2014). Detta återfinns genom hela studien och speciellt i presentation av metoden. Det presenteras i analysen en problematisering av metoden som söker förhindra att det inte dras förhastade slutsatser utanför studiens ramar.

För en generalisering har vi utgått från en analytisk generalisering (Kvale & Brinkman, 2014). Tanken är att genom övervägda bedömningar så resonerar vi oss fram till på vilket sätt

och i vilken utsträckning som resultaten går att överföra till andra områden (Kvale & Brinkman, 2014). I denna studie kommer de flesta av resultaten komma från analys med hjälp av en specifik metod som är klart beskriven. I analysen diskuteras också skillnader och likheter i svar mellan deltagarna i studien.

5. Resultat.

Av intervjuerna framgick att deltagarna hade mycket komplexa tankar kring vad det innebär att leva som andra. Efter att ha kodat och analyserat intervjuerna framträdde framför allt fem perspektiv som deltagarna relaterade att leva som andra till. Dessa var dels hur de förstod begreppet i sig, vad det betyder för välfärdssystemet, brukarna själva, samhället i stort och vad det betyder för professionen socionom. Innehållet är återgiven under dessa rubriker.

5.1 Förståelse av begreppet "att leva som andra"

Deltagarnas förståelse av begreppet att "leva som andra" framträder som både komplexa och problematiserande, där både gemensamma drag och tydliga variationer blir synliga i deras resonemang. Ett återkommande gemensamt drag är att begreppet kopplas till möjligheten att leva ett vardagsliv med liknande förutsättningar som andra i samhället. Detta innefattar exempelvis arbete eller sysselsättning, fritidsaktiviteter, socialt umgänge samt en viss grad av självständighet i vardagen. Deltagarna lyfter att ha samma förutsättningar som alla andra, där grundläggande behov tillgodoses och individen får det stöd som krävs för att kunna delta i samhället. Deltagare 2 uttrycker:

vara en samhällsmedborgare, att vara delaktig i samhällets aktiviteter allt från att titta på tv till att kunna ta en promenad och bada. Deltagare 2.

Samtidigt framträder tydliga variationer i hur begreppet tolkas och värderas. De flesta deltagarna kritiserar begreppets formulering och anser att det uppfattas som normativt och potentiellt exkluderande. Deltagare 2 beskriver att begreppet kan vara "betingande" och riskerar att begränsa individens unika önskemål genom en "idé om vilka de andra är". Flera deltagare ifrågasätter själva formuleringen och menar att den bygger på en föreställning om att det finns ett "normalt" sätt att leva, vilket andra förväntas anpassa sig till. Detta riskerar att skapa en uppdelning mellan "vi" och "de" där personer med funktionsnedsättning indirekt positioneras som avvikande. Deltagarna uttrycker att människor redan lever sina liv, men att begreppet ändå antyder att vissa behöver "komma ikapp" ett ideal. Deltagare 4 uppgav att man nästan måste bevisa sig själv.

När man tänker på att leva som andra, då blir det mer som att vi inte räknas som andra, eller. Deltagare 4.

Vidare lyfter den yrkesverksamma socionomen exempelvis att det inte nödvändigtvis handlar om att leva exakt som andra, utan snarar om att uppnå skäliga levnadsvillkor”. Samtidigt beskriver hen att “goda levnadsvillkor “kan skilja sig åt mellan kommuner och regioner och att det hänger nära ihop med resurser, normer samt lokala förutsättningar. Här lyfter den yrkesverksamma att det finns en risk för ojämlikhet:

Det finns en risk att det blir regionala skillnader. I en rik kommun så tenderar möjligheter till att vara bättre. Den yrkesverksamma socionomen.

Det innebär enligt socionomen att vad som räknas som ett “bra liv” eller rimlig nivå av insatser inte är samma överallt. I mer resursstarka kommuner kan personer få flera möjligheter till aktiviteter och därmed en “högre livskvalitet”. Här visar den yrkesverksamma tydligt att goda levnadsvillkor i praktiken kan innebära olika saker beroende på var man bor. Det handlar inte bara om grundläggande behov, utan också om det hen beskriver som: “Det är sådant som är grädde på moset”.

Trots dessa likheter finns det tydliga variationer hur deltagarna förhåller sig till själva formuleringen “att leva som andra”. En av deltagaren uttrycker att begreppet är brett och svårt att tolka och menar att det inte passar alla, särskilt inte personer med mer omfattande funktionsnedsättningar. Detta kan jämföras med den yrkesverksamma socionomens roll som LSS-handläggare och ser begreppet som relativt tydligt och användbart, just för att det lämnar utrymme för tolkning och kan anpassas över tid beroende på samhällsutveckling. Här framträder en skillnad där begreppets öppenhet uppfattas som en svaghet av vissa men som en styrka av andra. Samtidigt visar deltagarnas resonemang att det finns en gemensam grund i förståelse av begreppet som kopplar jämlikhet, delaktighet och självbestämmande. Samtidigt framträder tydliga variationer i hur begreppet tolkas och värderas. Vissa ser det som ett viktigt och användbar ideal, medan andra i större utsträckning problematiserar dess normativa innebörd och praktiska tillämpning.

5.2. Välfärdsperspektivet

Lagstiftningen, specifikt LSS (Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade) diskuteras ingående. Deltagarna ser LSS som en viktig rättighetslag som har bidragit till förbättringar men samtidigt som en lag med inneboende problematik. Flera uttrycker att “lagen i sig är bra” och att den är “ganska tydlig”, vilket tyder på en tilltro till de politiska intentionerna bakom välfärdssystemet. Deltagare 1 uttrycker att:

bara det faktum att det finns lagar för det här är ju på något sätt ett steg i rätt riktning. Deltagare 1.

Deltagaren kopplar detta till historiska situationer där personer med funktionsnedsättning saknade tillgång till samhället. Deltagare 1 menar vidare att:

lagen är absolut i grund och botten hjälpsam för personer med funktionsnedsättning. Deltagare 1.

Lagen uppfattas därmed som en grundläggande förutsättning för stöd och som ett uttryck för ett mer rättighetsorienterat välfärdsystem.

Samtidigt framkommer en tydlig ambivalens i deltagarnas resonemang och deltagarna beskriver detta som att "lagen och verkligheten är två olika grejer" vilket fångar den återkommande upplevelsen av ett glapp mellan mål och praktik. En återkommande aspekt i deltagarnas resonemang är att det finns en tydlig skillnad mellan lagens intentioner och hur den fungerar i verkligheten. Vidare menar en annan deltagare att:

Målet med LSS är att individen ska kunna leva som alla andra. Då är det som att man liksom pekar på en individ som uppenbarligen inte lever som alla andra, men ska få hjälp att göra det Deltagare 3.

På så sätt framstår lagens målsättning som både inkluderande och exkluderande, då den å ena sidan syftar till jämlikhet, men andra sidan riskerar att befästa en skillnad mellan "andra" och personer med funktionsnedsättning.

Vidare beskrivs välfärdsystemets insatser och bedömningsprocesser som områden där lagens intentioner ofta möter organisatoriska och resursmässiga begränsningar. Deltagarna lyfter att resursbrist återkommande påverkar möjligheten att tillgodose individuella behov, vilket i sin tur skapar dilemman för professionella och avslag för brukare. Processen att få insatser upplevs som långdragen och byråkratisk, där individer riskerar att "hamna mellan stolarna".

Bedömningarna kritiserar för att vara burna av "integritetskränkande frågor" och för att vara alltför standardiserade, snarare än individanpassade.

Exempelvis nämns att systemet strävar efter "schabloner" för tidsåtgång för basala behov, vilket inte tar hänsyn till individuella variationer. Deltagare 2 uttrycker att det i praktiken kan bli fråga om andra gör bedömningar utifrån vad de själva tror att personen klarar av snarare än utifrån personens egna förutsättningar och önskemål. Den yrkesverksamma socionomen beskrev till exempel hur synen på vad som är ett "rimligt" antal fritidsaktiviteter kan skilja sig mellan kommuner. I socialt utsatta områden, där resurserna är begränsade anses det ofta tillräckligt med en eller två aktiviteter i veckan, medan välbärgade kommuner kan bevilja fyra till fem aktiviteter. Hen menade att bedömningen ibland färgas av handläggarens egna uppfattningar om vad som är normalt. Som exempelvis att utgå från sig själv, sina nära eller personer utan funktionsnedsättning snarare än den enskildes faktiska önskemål och behov. Ur deltagarnas perspektiv framstår detta som problematiskt, eftersom välfärdsystemets funktion borde vara att skapa trygghet och kontinuitet snarare än osäkerhet och väntan.

Deltagarna beskriver också att denna ekonomiska osäkerhet skapar oro hos personer med funktionsnedsättning. Det talas om en ständig rädsla för att insatser ska dras in, omprövas eller inte beviljas. Detta påverkar, enligt deltagarna, tryggheten i vardagen. Denna osäkerhet förstärks av att insatser ofta är beroende av återkommande utvärderingar och nya bedömningar, vilket gör att stöd inte upplevs som stabilt eller långsiktigt. Ur deltagarnas perspektiv skapar detta en sårbarhet som motverkar den trygghet och förutsägbarhet som

välståndssystemet egentligen är tänkt att erbjuda. Sammantaget framstår därmed det politiska och rättsliga välfärdssystemet som en struktur som är betydelsefull för att möjliggöra stöd och rättigheter. Men samtidigt präglas av spänningar mellan intentioner och praktik.

5.3 Brukarperspektivet

Genom intervjun kan det utrönas hur intervjudeltagarna delar mycket av perspektivet om vad det innebär att leva som andra för de som ska bli hjälpt av lagen. En återkommande tanke som uttrycks genom intervjun är att begreppet inbjuder till jämförelse i livssituation och möjligheter. Deltagarna uttrycker hur de ser att individer med funktionshinder inte är subjekt helt utan egna tankar och förståelse av sin egen situation. Med detta menas att intervjudeltagarna poängterar följande: precis som normala människor uppfattar de möjligheter som finns så kan även de med funktionsvariabler också uppleva och förstå hur de upplevs som annorlunda.

Att leva som andra och de möjligheter som kommer från det är de inte blinda för. När frågan om vad det innebär att "att leva som andra" tolkas av de som inte är den funktionsnedsatta själv utan en utomstående part, kan de då enligt deltagarna fostra en känsla att de inte kan eller har möjlighet att göra som de vill. Många kan förstå det faktum att de inte fungerar som alla andra men vill fortfarande passa in och vara en del av gemenskapen. Risken hos ett begrepp som Att leva som andra beskrivs av intervjudeltagarna som att innebörden inte blir konkretiserad av individen som ska få hjälp att leva som andra utan av någon som står utanför livssituationen och då kommer att utgå ifrån sina egna uppfattningar om vad individen vill och kan göra. De får sätta termerna för vad som är att leva som andra.

Utöver detta berättar intervjudeltagarna också att när det kommer till att tolka och involvera funktionsnedsatta och möjliggöra för dem att själva få bestämma hur de vill leva sitt liv så finns det faktorer som problematiserar detta ytterligare. Det är lättare att involvera individer som har lättare funktionsnedsättningar och fråga dem vilka planer de har och vad de vill göra och ha hjälp med i sin vardag. De kan förklara för sig vad de anser det betyder att leva som andra. Men detta uttrycks som mycket svårare ju större nedsättningar de har och speciellt om de har intellektuella funktionsnedsättningar vilket innebär att någon annan kanske måste föra deras talan och då anser många av de deltagarna att man hamnar i problemet att en tredje part ska tolka vad detta innebär för den individen igen.

När de blir tillfrågade om positionen att "att leva som andra" måste bevisas för att få hjälp att leva som andra så är deltagarna mer lika i sina svar. De uttrycker variationer på hur att leva som andra " förutsäger en existens av individer som inte kan leva som alla andra. Att det finns några som inte är som alla andra. Att sedan att man ska bevisa genom papper och diagnos att man inte kan leva som alla andra ses av deltagarna som något icke önskvärt att det redan i det stadiet gör att hjälpen som fås blir ojämlig. Deltagarna kommer var för sig fram till att om de hade själva fått bestämma så anser de att man bör omformulera frasen. En deltagare uttrycker att målet borde vara att formuleringen inte gör skillnad på individer. Men

de hamnar alla till slut i samma problem. Den yrkesverksamma socionomen som var mindre kritisk till frasen uttryckte det i en fråga:

Vad är alternativet? Den yrkesverksamma socionomen.

Hos alla deltagare fanns en önskan att ändra frasen men ingen visste vad den isåfall skulle ändras till för att göra det bättre.

Det finns en vilja att genom forskning om just detta kan någon komma på en bättre formulering som de anser finns även om de inte själva nödvändigtvis vet hur den ser ut. Men att den får vara kvar som den är för att det är det bästa vi har så länge. En skillnad som framkommer under intervjuerna är att deltagarnas erfarenhet av att jobba inom funktionshinderomsorgen lyser igenom och formar deras tankar kring vad begreppet innebär för brukare. Bland de som jobbat nära funktionsnedsatta i rollen som personlig assistent eller ledsagare visade i sina svar ett mer fokus kring individens möjligheter och hur insatser inom LSS enligt dem ofta inte räcker för att hjälpa de som behöver hjälpen som mest. De fokuserar på hur individens vilja ofta sätts efter vilka resurser som finns. När dessa resurser inte räcker till så får inte brukaren uttrycka sin vilja. De tar även upp problem med vem som bestämmer vad det betyder att leva som andra i fall där individen inte själv kan uttrycka sig. För de med erfarenhet inom myndighetsutövning eller enhetschef inom LSS insatser ligger fokuset på brukares behov och bedömning.

5.4 Samhällsperspektivet

Vid frågan om samhället har en plikt att hjälpa funktionsnedsatta att leva som andra så svarar samtliga intervjudeltagare med att samhället har en sådan plikt. Det som skiljer deltagaren åt är detaljer kring i vilken mån samhället refererar till alla individer inom det eller samhällets organisation, till exempel kommunen. För flera av intervjudeltagarna så uttrycks en tanke att alla i samhället har en roll att spela i att göra så att funktionsnedsatta känner sig delaktiga i samhället och kan göra det de vill i sin vardag. Deltagare 1 uttrycker:

Medborgare hjälper till att demonstrera för rättigheter och se till att frågorna får uppmärksamhet. Se till att det finns möjligheter och möjliggöra att alla får hjälp av "vanliga" i första hand. Deltagare 1,.

Nyanserna innebär bland annat att vissa ser handikappanpassade affärer och allmänna platser som en del av Att leva som andra. Att denna allmänna strukturering också bidrar till att involvera funktionsnedsatta i samhället. I den mest restriktiva synen på samhällets roll var att en deltagare såg att eftersom välfärden i Sverige är socialdemokratisk så betyder det att samhället har plikten att hjälpa, då i andra system så ligger plikten hos andra, till exempel om anhörigvård hade varit strukturen. Detta speglar en mer syn på att LSS är den form som samhället har för att hjälpa och inte någon förväntan på vanliga människor. Den yrkesverksamma socionomen uttryckte det som:

samhället har en plikt att hjälpa.

Att kompensera för funktionsnedsatta men det beror på hur samhället är uppbyggt. Samhället hade inte behövt göra det om anhöriga tog ändå hand om den enskilde. Den yrkesverksamma socionomen.

Intervjudeltagarna ger uttryck för hur det viktiga för funktionsnedsatta är att de inte isoleras på grund av sin nedsättning och att denna isolering faller på alla medborgare och individer att mitigera. Vi har LSS men det antingen räcker inte eller skulle inte behövas om alla individer tog ett ansvar i att göra situationen bättre för funktionsnedsatta. Deltagare med erfarenhet inom LSS eller som utövare i insatser uttrycker att det är svårt att få individer att fylla ledsagar roller och kontaktperson, något som ligger på "vanliga" medborgare.

Hos intervjudeltagarna så börjar det att synas vilka som hade någon erfarenhet av LSS eller funktionshinderomsorgen. Det syntes framför allt då de som uppgav att de hade jobbat nära brukare som till exempel personlig assistent eller ledsagare uppgav svar där de till stor del betonade den funktionsnedsattes egna vilja och förmåga att forma sin vardag. Av de som uttryckte misstro till förmågan av LSS att tillgodose den funktionsnedsatta detta var ofta de som hade denna erfarenhet. På den andra sidan fanns de som jobbat eller haft erfarenhet av myndighetssidan enhetschef eller handläggning där de i stället hade mer godtycklig inställning. Dessa uppgav svar som var mer positiva till möjligheten och vad som erbjöds som insatser. Dessa två ställningar visar på att deltagarna hade olika uppfattningar om vilka och på vilket sätt som funktionshindrade får föra fram sina önskemål och de som talar på deras vägnar. Deltagare 2 uttryckte det som följande:

För samhället är ju lite av en gigantisk institution. Men man kan också säga ett finare ord, man kan säga familj och det är liksom mamman och pappans plikt att ta hand om sina barn och när man säger samhället, vem är samhället? Är samhället den högsta punkten som tycks bestämma och så kan man ställa frågan: Vem bedömer? De som är i toppen bestämmer. Deltagare 2.

5.5 Socionomsperspektivet

Utifrån intervjudeltagarnas svar framkommer att socionomens roll upplevs som komplex och präglas av ett kontinuerligt balansarbete mellan individens behov, professionella bedömningar samt organisatoriska ramar. Både socionomstudenterna och den yrkesverksamma socionomen beskriver hur arbetet innebär att fatta beslut som inte alltid överensstämmer med den egna uppfattningen. Deltagare 4 uttrycker att

i en socionomroll så kommer jag behöva fatta ett beslut ibland snabbare än vad min personliga erfarenhet och synsätt kanske skulle tillhandhålla
Deltagare 4.

vilket visar att yrkesrollen kräver handlingskraft även i situationer där det finns osäkerhet. Därmed den yrkesverksamma socionomens perspektiv framträder särskilt i beskrivningen av ansvar och beslutfattande i praktiken, där det inte enbart handlar om att förstå individens behov utan också om att agera inom givna ramar.

Flera aspekter lyfts som påverkar socionomens arbete. En central faktor som framkommer är resursbrist. Deltagarna beskriver att det finns situationer där man ser att en individ skulle må bättre av vissa insatser eller ha större frihet men att detta inte alltid är möjligt på grund av brist på personal eller resurser. Det kan exempelvis handla om att en person inte får möjlighet att utföra aktiviteter på ett sätt hen önskar, trots att det skulle vara gynnsamt. Vidare framkommer att osäkerhet och rädsla kan påverka beslutfattandet. Deltagare 4 beskriver en rädsla för att göra fel eller för att fatta nya beslut, vilket kan leda till att man i stället håller sig till det som redan är känt. Detta kan innebära att man avstår från beslut som man egentligen upplever skulle vara bättre för individen. Deltagarna lyfter också att socionomen har en maktposition som kan få stor betydelse för individens liv. Det beskrivs att socionomen som profession både kan möjliggöra och begränsa individens handlingsutrymme. Deltagare 3 menar att socionomen kan "frigöra en person utifrån vad den personen önskar "men också" fängsla en person mot deras vilja", exempelvis genom att hindra aktiviteter som bedöms som riskfyllda eller genom att styra individen mot aktiviteter som den inte själv vill delta i.

6. Analys och Diskussion

Genom intervjuerna kan vi uttyda vissa tendenser och uppfattningar som stämmer överens med teorin "As if". Det första vi kan tyda är uttryck av Idealisering som kan ses i en del av intervjuerna. Intervjudeltagarna uttrycker till en början att LSS lagen hjälper funktionsnedsatta att leva som andra. De har också en klar tolkning av vad detta innebär såsom att ha samma möjligheter till självbestämmande i vardagen, att ha möjligheter som alla andra. LSS hjälper individer att leva som andra, och det uttrycks också att systemet är något positivt för individer med funktionsnedsättningar. Att vara utanför systemet betyder att de inte får det stöd de behöver kontra att vara i systemet som beskrivs som positivt och att de kan börja få hjälp. Likaså beskrivs lagen i sig som ett tecken på att individer med funktionshinder finns med i den samhälleliga diskursen och inte blir bortglömda.

Dessa är idealiseringar enligt "As if" en uppfattning om hur världen fungerar. LSS hjälper individer med funktionshinder att leva som andra. Dock blir det också klart att detta inte är hela sanningen och hela uppfattningen av situationen för de med funktionsnedsättningar möjlighet att leva som andra.

Alla intervjudeltagare uttrycker också klara problem med begreppet och utförandet i samhället. De problematiserar genast tanken om vem som bestämmer vad det betyder att leva som andra och möjligheter att välja att leva på sätt som kanske inte helt stämmer överens med vad ett vanligt liv innebär. Som i Appiahs exempel om tortyr så är dessa individer väl medvetna om bristerna och begränsningarna som finns i samhälle och funktionshinderomsorgen. Detta skulle göra den första idealiseringen till en untruth. De är alltså inte sanning utan förenklingar som hjälper oss förstå omgivningen och vårt förhållande till dem.

På det sättet agerar intervjudeltagarna som om individer med funktionsnedsättningar får hjälp att leva som andra om det är del av systemet, även fast de själva vet att det inte är så enkelt eller välfungerande i praktiken. Detta kan även ses i hur deltagarna uttrycker sig om samhällets plikt i att hjälpa individer med funktionsnedsättningar då många uttrycker att enskilda individer har en plikt enligt dem att hjälpa till med att se till så att funktionsnedsatta kan vara delaktiga i samhället. Men detta blir omformulerat till att LSS lagen och funktionshinderomsorgen är uttrycket för samhällets ansvar även fast vanliga människor inte riktigt är delaktiga i den på det sättet. Tydligt blir ett exempel då deltagaren uttryckte samhällets plikt genom att referera till vilken välfärdsmodell som bäst beskriver Sveriges välfärd och dra slutsatsen att det finns en samhällsplikt för att de har den modellen. Men när det kommer till hur den ser ut eller fungerar så blir det mer komplicerat och blir en idealisering och en untruth.

Men vad betyder det i sig att individer följer Idealiseringar och sina untruths? De är förenklingar som hjälper oss förstå omgivningen då sanningen är komplicerad och svårmanövrerad till den grad att det inte är genomförbart att reflektera över alla detaljer hela tiden. Är detta positivt? Den stora frågan är i stället något som uttrycks av deltagarna i intervjuerna: Vad är alternativet?

Intervjudeltagarna är enade kring en tanke att den formulering som används som ram för LSS inte är perfekt och att den i sig bidrar till att det finns de som inte lever som andra som behöver hjälp att nå den nivån. Samtidigt är de medvetna och reflekterar kring att vad det betyder att leva som andra är mycket flytande och beror mycket på vilket perspektiv man närmar sig begreppet med. Vilket blir tydligare i att vissa deltagare tror att deras tolkning ändras när de blir satta i situationen om att ta beslut som handläggare osv.

De har uppfattningen om att det skulle finnas en bättre formulering men de vet inte vad den skulle vara, att mer forskning om just det skulle gagna funktionshinderomsorgen och vara till fördel för de med funktionsnedsättningar. Men denna formulering finns inte, eller om den finns så har ingen formulerat den och fört den fram. Så vi hamnar i just den situation Appiah menar "As if" fyller som funktion nämligen att i stället för att gå hela vardagen med att ifrågasätta om vissa individer som är omfattade av LSS verkligen får den hjälp de behöver för att leva som andra så utgår man från att LSS ger dem det de behöver. Då lever Individerna som om LSS hjälper att leva som andra även fast de förstår att det inte egentligen är så.

Intervjudeltagarnas utsagor kan också kopplas till Björnes (2020) resonemang om den paradox som finns inbyggd i lagstiftningen, där individen först måste definieras som

avvikande genom diagnos och behov av stöd för att sedan ges möjlighet att leva som andra. Liknande reflektioner återkommer i deltagarnas beskrivningar av att personer med funktionsnedsättning ibland upplever ett behov av att bevisa sin förmåga och självständighet för att bli erkända.

Detta resonemang kan förstås utifrån Björnes (2020) beskrivning av begreppet som en idealisering, ett slags "As if", antagande där personer med funktionsnedsättning förväntas leva som andra. Även om de strukturella förutsättningarna ofta är annorlunda.

Detta överensstämmer med Björnes (2020) kritik av hur stödinsatser såsom gruppbofästäder, i praktiken kan skapa levnadsvillkor som inte fullt motsvarar syftet med att leva som andra.

Denna tolkning ligger i linje med den svenska lagstiftningens intentioner, där stödinsatser enligt LSS syftar till att möjliggöra självbestämmande, delaktighet samt ett liv jämförbart med andra medborgares (Björne,2020). Även tidigare forskning (Lövgren,2013) visar hur normaliseringsprincipen haft ett starkt fokus på att skapa materiella och strukturella förutsättningar som liknar det "vanliga" livet. Detta kan problematiseras ytterligare utifrån deltagares missnöjdsamhet vid myndigheters fokus kring schabloner och timmar i bedömningar av behov hos funktionsnedsatta. I stället för att då se till det reella behovet eller kunna hjälpa funktionsnedsatta att leva sina liv som de vill så verkar de i stället föredra att dra ned på timmar och utgifter. Genom att kunna peka på en lag som säger att målet är att "leva som andra" fast det praktiska resultatet blir något annat. Detta tycks stämma med vad Pettersson (2017) skriver i sin artikel, att frasen används på ett sätt som inte stämmer överens med den originella intentionen.

Appiahs teori är enkel att applicera mycket då den i grunden är simpel. Det kan tyckas att teorin kan förenklas till att människor har komplexa tankar och åsikter som inte alltid kommer till uttryck i alla situationer. Appiah spenderar mycket tid med att förklara teorin med fler ord än vad som behövs. Den kan te sig väldigt simpel med inte många slutsatser att dra från den. Det verkar som slutsatsen blir att individer tänker på till synes motsägande sätt. Appiah verkar inte säga mycket alls och röra sig i filosofiska antaganden. Men för de brister som Appiah har i teorin så är den bra för att den tydliggör sättet som tankeprocessen ser ut. Den simpla slutledningen är att deltagarna i studien har två motstridiga tankar om LSS. Men den egentliga styrkan är att kunna visa att vi har dem så att vi inte riskerar att sluta reflektera kring vad vi tänker.

Samtidigt är en del av slutsatsen breda nog att det finns utrymme för att teorin kan appliceras på flera grupper och synliggöra tankeprocesser och idealiseringar som finns. Det är inte otänkbart att de existerar även hos andra som jobbar inom LSS. Genom intervjuerna så blev det synligt att deltagarna hade uppfattningen att målet var självklart, att personer med funktionsnedsättning ska kunna leva normala liv. Men när de började tänka efter kring frågorna så blev de snabbt uppmärksammade på problem kring formuleringen och implementation. Deltagarna hade mycket att säga om problemen med att ställa någon form av standard för vad ett vanligt liv är och vem som bestämmer vad det innebär. Den största slutsatsen hos detta arbete kommer vara att vi inte får sluta reflektera kring dessa begrepp.

Om vi stannar upp så riskerar vi att fastna i våra “untruths” och fortsätta agera som vi har löst problemen. Detta går igen på alla forskningsplaner.

7. Slutsats

Av analysen av materialet kan utrönas att de flesta intervjudeltagare håller LSS lagen i högt värde samtidigt som de anser att lagen i stort hjälper funktionshindrade att leva som andra. Samtidigt finns det en mer nyanserad bild som framkommer där de medger att situationen är mer komplex och att många funktionsnedsatta inte får hjälp att leva som andra i den mån de anser att det betyder att leva som andra. Lagen är inte tillåtande nog vilket hämmar förmågan att själva diktera och bestämma över hur deras liv ser ut.

Slutligen det som ska tas med av detta är att vi inte får låta oss stanna vid att något verkar bra då vi kan agera som om LSS och frasen “Att leva som andra” fyller det syfte som vi tänker oss. Mer forskning och studier om målet med vår funktionshinderomsorg kan leda till nya insikter om vi vågar tänka och utmana det som till synes verkar vara bra. Untruths får inte stå i vägen för det som kan vara bättre. I stället för att leva As if kan vi arbeta fram oss till det som är

8. Referenslista

- Andersson, K. & Ahnlund, P. (2021). Urvalets betydelse för kvalitativa intervjustudier. I P. Ahnlund & L. Sauer (Red.), *Att forska i socialt arbete: utmaningar, förhållningssätt och metoder*. (2 uppl., s. 199–212). Studentlitteratur.
- Appiah, K. A. (2017). *As if: Idealization and ideals*. (second printing). Harvard University Press.
- Assarsson Bystedt, I. (2019). Sexualitet inom LSS-omsorgen: Hur förhåller sig personalen till brukarnas sexualitet?. [Examensarbete, Umeå Universitet]. DiVA.
<https://umu.diva-portal.org/smash/get/diva2:1616285/FULLTEXT01.pdf>
- Barman, L. & Weurlander, M. (2024) Tematisk analys. I Fejes, A. & Thornberg, R. Handbok i kvalitativ analys. Uppl. 4 S.38–55. Liber
- Björne, P. (2020). As if living like others: An idealising of life in group homes for people with intellectual disability. *Journal of Intellectual & Developmental Disability*, 45(4), 337–343. <https://doi.org/10.3109/13668250.2020.1793451>
- Bryman, A., Nilsson, B., Clark, T., Foster, L., & Sloan, L. (2025). *Brymans samhällsvetenskapliga metoder* (Fjärde upplagan). Liber.
- Clegg, J., & Bigby, C. (2017). Debates about dedifferentiation: twenty-first century thinking about people with intellectual disabilities as distinct members of the disability group. *Research and Practice in Intellectual and Developmental Disabilities*, 4(1), 80–97. <https://doi.org/10.1080/23297018.2017.1309987>
- God forskningssed*. (Ny omarbetad utgåva). (2024). Vetenskapsrådet
- Kvale, S., Brinkmann, S., & Torhell, S.-E. (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun* (Tredje [reviderade] upplagan). Studentlitteratur.
- Larsson, M., & Larsson, L. G. (2024). *LSS 2024* (Första upplagan). Gothia kompetens.
- Linder, P. & Hickman Carlund, S. (2019). *LSS är så mycket mer än bara personlig assistans: En kvalitativ studie om tillämpningen av LSS*. [Examensarbete, Umeå Universitet]. DiVA.
<https://umu.diva-portal.org/smash/get/diva2:1322539/FULLTEXT01.pdf>

Lövgren, V. (2013). *Villkorat vuxenskap : Levd erfarenhet av intellektuellt funktionshinder, kön och ålder* [Institutionen för socialt arbete, Umeå universitet].

<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:umu:diva-70120>

Nordlander, T. & Juul, A. (2023). *Rätten till självbestämmande i gruppboheter enligt LSS*. [Examensarbete, Umeå Universitet]. DiVA.

<https://umu.diva-portal.org/smash/get/diva2:1760486/FULLTEXT01.pdf>

SFS 1993:387 Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade

Pettersson, A. (2022). Att kunna ”leva som andra”? Kritiska funktionshinderrättsliga slutsatser utifrån HFD:s rättstillämpning avseende mål om personlig assistans enligt LSS.

Förvaltningsrättslig tidskrift, 2022 3, 371–392. <https://doi.org/10.53292/d3ed0362.53237608>

9. bilaga 1

Intervjufrågor till socionomstudenter/yrkesverksamma socionomer

Inledande frågor

Berätta lite om dig själv

1. Kan du berätta lite kort om vilken termin du läser på- termin 7
2. Har du tidigare jobbat med LSS eller personer med funktionsnedsättning, t.ex. genom praktik, studier eller arbete?-

Förståelse av begreppet “att leva som andra”

1. Har du hört begreppet att leva som andra, vad tänker du då?
2. Vad innebär det att leva som andra?
3. Hur kan man hjälpa någon att leva som andra?
4. Finns det några utmaningar med “Att leva som andra”?
5. Vad tror du att begreppet betyder i relation till personer med funktionsnedsättning?
6. Tycker du att begreppet är tydligt eller svårt att tolka? Varför?
7. Tycker du LSS lagen hjälper individer “att leva som andra”?

Politiska/lag-välfärdssystemet

1. Vad tänker du om begreppet att leva andra används som mål inom LSS?
2. Tycker du att lagstiftningen/välfärdssystemet skapar förutsättningar för att personer med funktionsnedsättning ska kunna leva som andra?
3. finns det något i systemet som kan begränsa möjligheten “att leva som andra”?

Samhällsperspektiv-syn

1. Har samhället en plikt att hjälpa individer “att leva som andra”?
2. Vad kan påverka individens möjlighet “Att leva som andra”?

3. Vad tror du behövs för att personer med funktionsnedsättning ska kunna vara mer delaktiga i samhället? - t.ex. behandla de som alla andra i rummet.

Socionomsperspektiv-syn

1. Skiljer sig din förståelse av "Att leva som andra" om du skulle utgå från en professions roll som socionom?
2. Vilka utmaningar tror du att socionomer kan möta i arbetet med dessa frågor?
3. På vilket sätt tror du att socionomers tolkning av "Att leva som andra" kan påverka brukarnas livssituation?

Brukarperspektiv

1. Vad tror du det innebär för en person med funktionsnedsättning att leva som andra i vardagen?
2. Björne beskriver hur individer med funktionsnedsättningar måste visa uppvisa att de har de nedsättningar som de säger sig ha och att det i sig betyder att för att leva som andra så måste de bevisa att de inte är som alla andra, vad tycker du om hans resonemang?

Avslutande fråga

Är det något mer du vill tillägga kring begreppet eller allmänt?

Bilaga 2

Informationsbrev

Hej!

Vi är två studenter som går termin 6 på socionomprogrammet och håller på att skriva examensarbete. Arbetet handlar om vad det betyder att leva som andra i relation till LSS/ lagen om stöd till vissa funktionshindrade. Vi söker socionomstudenter som kan tänka sig att delta vår studie genom att bli intervjuade. Intervjun hanterar frågor om synen på vad det betyder att leva som andra med hjälp av LSS.

Måns Silfwerplatz Thunström & Neimo Abdoukader Ahmed

Om du är intresserad eller om du har några frågor om studien kan du höra av dig till någon av oss via mejl och vill tacka i förhand på intresset.